

שבת טיש

מתוך סדרת ספרי "שבת טיש"

ספורים ואגדות פנינים ופרפראות מדות והליכות

ספורים

שנה אחת, היה מחסור המור באתרגים וחסידיו של רבי חיים מאיר יחיאל ממונגליצא, לא הצליחו להשיג בעבורו אתרג ראוי. היה הצדיק שרוי בצערה, עד שלבסוף נודע לחסידים כי בעיר אחת דר נגיד שרכש אתרג מהדר. נסעו אליו והפצירו בו למכור להם את האתרוג בשביל הרבי, אך הוא לא הסכים רק בתנאי שישעו בבו זכר באותה שנה, והתנה עמם שאם לא יולד לו בן, לא יצא הרבי למפרע ידי חובת נטילת לולב. הסמימו השליחים לתנאי ובהגיעם מסרו את האתרג לידי הרבי ששמח מאד. בליל החג לא ישן הרבי והמתין לבקר כדי שיוכל לברך על הלולב, אולם בשעת הכנותיו בבקר, ספרו לו החסידים על התנאי שהתנה הנגיד, בעל האתרג. מיד נהפכה שמחתו של הרבי לתונה, ובאין אמר ודברים הניח את האתרג והחל לשוטט בבית אנה ואנה, בלי לדעת לשית עצה בנפשו. פמטט כל היום הראשון של סכות כבר עבר, ורק כשראה הרבי שפמטט פנה יום ואין לו במה לקים את המצוה מדאורייתא של "ולקחתם לכם ביום הראשון", עמד ואמר: "יהי מה! מרבה אני להבטיח לו בן", ומיד ברך בסלוידו. רצון יראיו יעשה, ובאותה שנה נפקד העשירי בבו זכר, ותהם פליהעיר.

בחרו של המהר"ש, רבי שמואל מליובאוויטש, שמש משרת בשם יוסף מרדכי, שהיה יהודי פשוט ותמים, ובצעירותו שמש גם את ה"צמח צדק" אביו של המהר"ש. פעם נכנס אל הסכה כשהוא שרוי בכעס, והרבי גער בו: "יוסף מרדכי! אמנם אתה מיהס, אבל צריך דרך ארץ בפני הסכה שבפכה ולא לבעט בפניו". ולמה קראו הרבי מיהס? מפני שפעם צוהו ה"צמח צדק" לישן בסכה, אך הוא טען שקר גדול שורר בחוץ. אמר לו הרבי: "עמלק הוא קר, אבל ליהודי יש חמימות. לך לישן בסכה ותזכה לאריכות ימים". יוסף מרדכי זה חי מאה ושלוש שנה ובגיל תשעים ושמונה רקד על הגג של בית הכנסת בליובאוויטש כמו נער צעיר.

באחד מימי חג הסכות, השכים רבי יהודה לייב חסמן וקם בדרבו, נטל את הלולב והאתרג ונכנס לסכותו. בדרבו, עבר על פני הבחור שישן בביתו כדי לסייע לו בזקנותו, ובדק אם הוא ישן. הלך עשה עצמו כישן כדי לעקב אחר רבו. נכנס הרב אל הסכה, ברך ברכות השחר ולאחר מכן ברך על הלולב בנעימה ערבה ובהתעוררות. כשחזר, חש הרב שהבחור עקב אחריו, ולמחרת כבר לא נכנס לסכה בענותנותו, אלא הלך מיד לישבה.

בזקנותו של ה"חפץ חיים" נשא את זוגתו השנייה לאחר שהתאלמן מאשת נעוריו. לקראת חג הסכות העמיד את סכותו בפנת חצרו כפי שהיה רגיל שנים ארוכות. לאחר טרחה מרבה בהכנת הסכה, יצאה אשתו וטענה, שעדיף להקים את הסכה בפנה אחרת. העביר ה"חפץ חיים" על מדותיו, לא נסה להתנפח ולהסביר לה שכה הוא עושה מאז ומתמיד, אלא פרק את הסכה והעמידה על פי רצונה. כשסים את עבודתו, יצאה האשה שוב, הרהרה ואמרה: "ר' ישראל מאיר, נחמתי על דברי. רואה אני שהמקום הקודם מתאים יותר". שוב לא אמר ה"חפץ חיים" דבר, פרק בזריזות את הסכה ובנה אותה בשלישית במקום הרגיל.

פנינים

סכה במספר קטן = 13, כמנין אחד, לרמז על אחדות ושלוש, ולכן נאמר "כי בסכות הושבתי את בני ישראל", רמז לענני הכבוד שבאו בזכות אהרן שהיה אוהב שלום ורודף שלום. (פניני דניאל)

אתרוג, לולב, הדס, ערבה = שנים יחד בגימטריה 1024. המזבח החיצון היה 32 אמות על 32 אמות, שזה 1024 אמות מרבעות. והרי היו מסובבים את המזבח בארבעת המינים ואמרו חז"ל שכל המקום לולב באגודו והדס בעבותו, מעלה עליו הכתוב כאלו בנה מזבח. (החיד"א)

בפסוק: "אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתו" מצאו רמז, שיש להעדיף ארבעה מינים מארץ ישראל, שכן אע"פ ראשי תבות אתרג, ערבה, לולב, הדס. (רצ"י מיכלוז)

בימי חג הסכות, באים האבות כאשפיוז לסכה, וחלקם באים בדיק באותו יום בשבוע בו חל יום פטירתם בשנה שלפני כן (בשם רבי חיים מצאנו)

חז"ל אמרו, שאברהם אבינו קים את כל המצות ובתוכן גם מצות סכה, ורמז לכה בתבת בבל הנתונה אצל אברהם, שהיא ראשי תבות פסוקי חג הסכות: בסכות תשבו שבעת ימים, פליהאזרח בישראל ישבו בסכות, למען ידעו דרתיכם כי בסכות הושבתי את בני ישראל. (הגר"א)

בתבת סוכה, יש אותיות מארבע מוצאות הדבור. סמ"ך מהשנים, וא"ו מהשפתיים, כ"ף מהתהו וה"א מהגרון. חוץ מהלשון, כי בסכה צריך להזהר מדבורים אסורים. ורמז לכה בפסוק: "תצפנם בסכה מריב לשנות", שסכה צפונה וחבויה מאותיות הלשון. (הגר"א)

בהושענא רבה נחתם דינו של האדם, בהמשך ליום הכפורים, כי בו נמסרת החתימה הטובה. ורמז לכה, שמראש חדש אלול ועד יום הכפורים 40 יום, ומאז ועד הושענא רבה עוד 11 יום, יחד 51 כמנין הושענא. (אור שמואל)

היה היה

תעלומת הספה הפלאית

בימי חג הסוכות של שנת תרע"ה, לא הרגשה שמחת חג הסוכות בירושלים. מלחמת העולם הראשונה התנהלה אז במלוא עזה, המצב בארץ היה חמור ביותר, הרעב שרר בכל מקום והפיל חללים רבים. מגפת הטיפוס שפרצה יחד עם מחלות מדבקות אחרות, עשו אף הן שמות בישוב היהודי הקטן, עד שבתם המלחמה נותרה בה רק מחצית האכלוסיה.

מפאת הצרות והתלאות, לא היה מקום לשיחה על פנים קטנים ומעשים שבכל יום, כאשר כל ראש לחלי וכל לבב דין, אולם בכל זאת ארע משהו שאי אפשר היה לעבר עליו, וירושלים היתה כמרוקחה בגינו. מיד לאחר יום הכפורים, כאשר רבים היו עסוקים בהקמת הספה למצוה, עברה השמועה כי סתו הפלאית והגדולה של הצדיק רבי מרדכי טורסקי מראחמיסטרין, שעלה לירושלים והאציל מהודו על יושביה, נעלמה פאלו בלעתה האדמה, והרבי יושב בספה פשוטה ורגילה. ספה זו לא היתה סתם ספה פלאית, אלא ספה עלאית ומסתורית שבגנתה על פי רזי הקבלה וסודותיה. הן נשגב היה שפוף על דפנותיה והספה הפליאה כל עין. מעשה היה בהושענא רבה, ועל פני הספה עבר רבי שמואל סלנט, רבה הנערץ של ירושלים. היה זה בערב ימיו כאשר עניו פהו, אולם הוא חש בקדשה מיוחדת ואמר למשמשו: "יחי גו ערן אני חש פאן". גם רבי חיים ישעיהו הבהן בעל "מסגרת השלחן" עבר פעם ליד הספה בחל המועד ובגדיו ארבעת המינים למצוה. אף הוא חש בקדשתה של הספה, הניח את ארבעת המינים מידיו, נגש אל הספה ונשק את הדפנות מבחוץ בדחילו ורחימו.

במה היתה הספה מיוחדת? את הקרשים ירש רבי מרדכי מאבותיו הקדושים מגזע טשרנוביל ובעלותו ארצה, הביאם עמו לירושלים. דפנות הספה היו מחטבות באמנות על ידי הצדיקים עצמם ובצוירים היו צרופי אותיות ויהודים עלאיים, שעין לא ראתה. שבעה קרשים היו בספה והם יצרו את דפן המזוזה, ועל כל אחת מהן ספירה אחת משבע הספירות כנגד שבעת הרועים, האשפזיון שבספה. על הספירות נחרטו תגים נסתרים בתורת הנסתר, עד שהמקבל רבי חיים שאול דויד הבהן הסתפל בהם פעם ואמר: "האיר פני המזוזה", וכלם הבינו כי רזים נסתרים טמונים פאן. והנה ביום אחד נעלמה הספה, אותה היו רגילים בני ירושלים לראות, ותחתיה בנה הצדיק ספה פשוטה. איש לא היה לשאלו על הדבר, אבל התעלומה היתה גדולה והיא נמשכה הרבה אחרי שכבר הסתים חג הסוכות. רק בו בטבת, ביום ההלולא של רבי יחזקאל שרגא משינובה, בנו בכורו של ה"דברי חיים" מצוה, נפתרה התעלומה.

באותם ימים, גר בירושלים המקבל רבי יום טוב ידיד הלוי, שעלה מחלב לארץ ישראל והשתכן בדירה סמוכה לדירתו של רבי מרדכי טורסקי. מנהג היה לו לברך בכל שנה בחג הסוכות, וזקא על אחרגו של הרבי וזקא בתוך סתו. אף הוא השתתף בסעדת ההלולא, דבר שבחחו של בעל ההלולא ובתוך דבריו הזכיר גם את מצות ספה, ואז קם הישיש רבי ישאל מאיר גוטליב ואמר:

"רבנותי, רוצה אני לומר לכם דבר מה. עורה אני היום סעדת הודאה לה'. לפני מספר חדשים, חלה נכדי ונעשה חולה מסכן, ברמנו. הרופאים כבר אמרו נואש לחייו, אולם משמים רחמו עלינו והנער הבריא לחלוטין. הרופאים קבעו, כי כדי להציל את חיי הנער, יש לחחץ אותו פמה פעמים במים חמים. מובן, שבמצב הקשה ששורר בארץ עקב המלחמה הקשה, לא השגנו אפילו טפה אחת של נפט או פנים פלשהו מעץ להבעיר אש ולחמם מים. בצר לי, פניתי אל הרבי וספרתי לו את כל הענין. על אתר, הוליד אותי הרבי אל החדר בו אכסנו קרשי הספה שלו, ואמר לי: 'מהר נא, קח את כל קרשי הספה שלי והסך בהם מים חמים מדי יום. כדי להציל את נכדך ממות'. בתחלה נדמתתי מההצעה, אך הרבי גזר עלי בגזרת רב וכלית ברה עשיתי כאשר צוני. אני ובני קלפנו בזירות את השמות הקדושים מהקרשים, בעוד הרבי עומד על ידיו ומזרזנו במעשינו. לאחר מכן שרפנו את העצים, הרתחנו את המים והצלנו את חיי הילד".

המקסים ישבו המומים מקלי יכלת לפצות פה. זה כמה חדשים שענין סתו של הרבי הפך לתעלומה, ועתה מתברר כי הרבי בעצמו צוה לשרפה כדי להציל נער יהודי ממות. כלם השתאו אל מול גדלות נפשו של הרבי ומדותיו התרומיות, למסר את סתו המיחסת והיקרה להצלת נער זר. נענה רבי שאול יצחק פרינד והזכיר: "בשנת תרס"ח, שבע שנים קדם מעשה זה, בקר בירושלים הנגיד רבי השיל גניחונסקי. חלה התפרסם כאספן תשישי קדשה מיחסים וספרים נדירים, וכששמע על דבר הספה הנפלאה של הרבי, הציע לו בתמורתה סכום עצום, שממנו יכול היה הרבי להתפרנס יחד עם בני משפחתו כל ימי חייו, אולם הרבי לא רצה אף לשמע על מכירת ירשת אבותיו, ולא עקשו, פשנדומנה לרבי מצוה של הצלת נפש אחת מישראל, מסר ללא הסוס את סתו. זוהי דרכו של עובד ה' באמת לעשות רצון קונו בלי עיני פבד ונגיעות אישיות.

מאורות

הרב הקדוש רבי נחמן מברסלב זי"ע
ביום ההלולא "ח בתשרי תקע"א

צדיק פלאי ונסתר, קדוש יאמר לו. נינו של הבעל-ש-טוב שבביתו נולד, ומראשוני צדיקי החסידות, בעל מח ומחשבה פלאית.

עוד מילדותו התגלה בילד פלאים ומתמיד גדול בתורה. מעניויו התנהג בקדשה ופרישות והתרחק מפרסים. סלל דרך מיוחדת בעבודת ה' ודבקו בו מאות תלמידים, לצד התנגדות גדולה שהתעוררה נגדו, ממנה סבל קשות. בשנת תקנ"ח בקר בארץ הקדש ועקב מלחמת נפוליון הצרפתי נגד תרפיה ששלטה בארץ, סבל קשות וכמעט הוצא להורג באשמת רגול. כשחזר אמה, שהשיג בארץ ישאל את סיום כל התורה.

נד רבות בקרים שונות ומשנת תקס"ב התישב בעיר ברסלב, על שמה התפרסם, אך עבר ממנה לאומן לאחר שחלה בשחפת. ממנה נפטר בגיל 39 בלבד. לפני פטירתו צוה לשרף את רב תכניו, אולם תלמידו הגדול רבי נתן שטרנהרץ, הדפיס ממנו חמשים ושנים חבורים.

בקים הסתלקותו אמר, שאינו מתירא מן המיתה, כי דומה היא עליו באדם שעובר מחדר אחד למשנהו.

למרות שלא התמנה לו ממלא מקום, ממשכים רבים לבדק בדמותו ובמשנתו והוגים כפריו, באפן פלאי ושימי. רבנות נותרים אל קברו שבאומן, ביחוד פראש השנה.

פעם התבטא אומר, שלא יתכן לומר חסיד זקן. אם זקנה קפצה עליו, מסתלקת ממנו החסידות, אלא שיש חסיד צעיר, ויש חסיד קשיש המכיל כמה וכמה חסידים צעירים...

יוסיף דעת

נצטוונו לטוב בחג הסוכות את ארבעת המינים, לולב ואתרוג, הדס וערבה. הברכה היא "על נטילת לולב", כי נטילה היא לשון לקיחה והרי מהתורה המצוה היא לקחת שנאמר "ולקחתם לכם" והנענוע הוא רק מדרבנן. ובאלה רבה מסביר מדוע לא מברכים "על לקיחת לולב" כדי להקל על הלשון שלא תהינה שתי אותיות למ"ד סמוכות. ומברכים על הלולב, כי התמר הוא מלך אילנות המאכל.

הלולב - במדרש תלפיות מובא, שהתמר משונה מכל האילנות, שכולם זינקים משרשיהם והוא יונק מלמעלה והשפע יורד אל שורשיו כדי לקיימו באדמה. רש"י בספר הפרדס מביא בשם רבי קלונימוס, שצריך שיהיו בלולב שישים עליהם דיוק, כנגד ברכת כהנים שיש בה שישים אותיות, כי גם הלולב בא על הברכה וארבעת המינים מרצים על המים כמו ברכת כהנים על ישראל. במסכת סוכה כתוב, שלולב יבש פסול, ובעל הטורים מצא רמז לכך, שהרי לולב בנימטריה חיים.

האתרוג - בתורה לא זכר שמו ונקרא "פרי עץ הדר", ובעל הטורים כתב שהוא בנימטריה אתרוגים. זכה האתרוג שהוא נלקח למצוה, מפני שלא שינה את דרכו בשעת בריאתו, כמובא בדעת זקנים לבעלי התוספות, ונתר אצלו טעם עזו ופריו שווים כמו שצויה ה' על כל האילנות והצמחים. וכבר תמחו על כך והסביר בספר "כפות תמרים" שקליפת האתרוג שהיא עיקר הפרי, חמוצה כטעם עזו.

ההדס - הוא "ענף עץ עבות" שבתורה, ובכל שורה גדלים בו שלושה עלים. הדס שעליו פחותים נקרא "שוטה" מפני ששונה הוא מהרגיל, כמו השוטה שמשונה הוא מכלם. הערבה - חסרת טעם וריח ומסמלת את אלו שאין בהם תורה ומעשים טובים, ואף הם חלק מעם ישראל. בזוהר מובא רמז על המינים כנגד האושפזיון, ההדסים לאברהם יצחק ויעקב, שתי הערבות למשה ואהרן, הלולב ליוסף שעמד בגבורה ובזקיפות קומה והאתרוג לדוד המלך.

העושה סבתו על גבי הספינה

פניני אור החיים

מדברי האור החיים הקדוש

נתן לנו הקדוש ברוך הוא שבועה ימים של סבות ושבועה ימים של פסח, לזכות באלו הימים הרבה שבר לעולם הבא. ואמרו חז"ל, שמאחר שעת הקץ בא ויש חללים רבים בסבת החם, נתן לנו ה' שבועה ימי פסח שהם ימים טובים פנויים ממלאכה ללמד בתורה, ויכלך לשמע דברי תורה לתראות הדרך והקשר שיבר לו האדם, וכמו כן שבועה ימי סבות, ועם זכותם יציל האדם מן החללים המקריים לבוא בימות התמוז ובימות הגשמים. ולא באותם שמאבדים ומנס באלו הימים לשחק בקרטין או דבר אחר, או להם ואוי לבפשם. (מאור החיים בשם ה"אור החיים")

השנה האחרונה שבא ה"אור החיים" מעיר סאלי לארץ ישראל, נעור בליל הושענא רבא ואמר התקין והיה פניו מאירים באור החמה ופניו דומה למלאך ה' צבאות והיה לבוש לבנים. בהגיע תצות הלילה נכנס לחדרו והתעטף בבגדים שחורים ונפל על פניו בפשוט דיו ורגלים וקבה במרידות, ושכב עד זמן תפילה ויצא מחדרו והתפלל, ואחר כך חזר לחדרו עד שמיני עצרת ואז יצא ולבש בגדי לבנים. ואחרי יום טוב שאלתי אותו על זאת, והשיב שהתפלל על ביאת משיח וצגנה, וכאשר ראה ה"ס"מ כי בלתי אליו תרעה יצא והסית בכל בחו לתרבות עברות בעולם והצליחו מעשיו כל-כך עד שפעל תהפוך ונגדו פליה רחמנא לצלן. וכאשר ראה רגנו זאת השתטח והתאמץ בתפילה עד שהפך וקבל הצורה על עצמו והציל את כל דורו, וכן הוה בעונותינו רבים שנגדו בשנה הזאת. והבנתי מדבריו, שהוא היה משיח והיה מוכן להתגלות ולבוא, ובעונותינו הרבים לא אסתיעא מלתא. (החיד"א)

העיר קרב, בירתה של אוקראינה, היתה בעבר תחת שלטון רוסיה הגדולה וחלשה על המחוז כולו. לפני שנים רבות, משל בעיר הגנרל אלכסנדר דרנטלן, שהיה שונא ישראל מבהק ורגנו אחריו פי מוצאו מקרמניה מזרע עמלק. בשנת תרמ"א, פרצו פרעות אימות בקרב ובארבעת אלפים פורעים, שבנו 'בוסיאקים' כלומר יחפנים, אפרים רוסיים עניים שעזבו את פריהם ונדדו לערים הגדולות כדי למצא עבודה וצברו מרידות רבה, התנפלו על יהודי קרב חסרי הישע וטבחו בהם ללא רחם. הפרעות התפשטו בקהלות יהודיות רבות בדרום מערב רוסיה וזרעו הרס וחרבן. שד ובזה. כל אותה עת, עמד הגנרל דרנטלן האנטישמי בחיוב ידים, ולא נקף אצבעו כדי לאכף את החק והסדר. הגנרל נוביצקי, ראש המשטרה בפלך קרב, בוחב מפרשות על חלקו של דרנטלן בפוגרום נגד היהודים: "על הפוגרום בקרב, שנמשך שלשה ימים רצופים ועל התפשטותו, חיבים היהודים 'להודות' בלי ספק לגנרל דרנטלן ששנא את היהודים תכלית שנאה, ושנתן חפש גמור להמון הפראי של החוליגנים ובוסיאקים מן הדניפר לבזוז בגלוי את רכושם של היהודים, את בתיהם וחנייתיהם, אפלו לנגד עיניו".

היה זה בערב חג הסכות. המושל דרנטלן, שחפש כל העת ביצד להצר את צעדי היהודים ולקמר את חייהם, הגה רעיון מרשע. הוא הכיר היטב את מנהגי היהודים וידע, כי בחג הסכות נוהגים הם לבנות סכות בחצרותיהם ולשהות שם בימי החג, ולכן פרסם צו האוסר הקמת סכות בכל מחוז קרב בנמוק של חשש לפרץ שרפות. בפקודה אימו מפירי החק בענשים חמורים, ואפרי הסביבה הצטוו בנפרד שלא להכניס עצים וסכך אל העיר בתקופה הקרובה. פשה הפרסם הצו הדרקוני, היתה העיר קרב כמרוקחה. הנשמע פדבר הזה, לבטל מעם ישראל את מצות סכה?! נסו השתדלנים לבטל את הגזרה בכל דרך אפשרית, אך לשוא. כשנסו שלשה אישים נכבדים מבין יהודי העיר להתקבל לראיון אצל הגנרל, התחמק הלה מכך ודחה אותם בקש. התאספו ראשי הקהלה לאספה דחופה ונסו לטכס עצה ביצד לקדם את פני הרעה, ובמהלך האספה הגה אחד המשתתפים רעיון מבריק ויצירתי. היה זה מר מרגולין, מנהל חברת הספנות המקומית בנהר הדניפר. "בבעלותי ספינות רבות ששטות בנהר" אמר, "נקים על אחד מספוני האניות סכה רחבת ידים, וכל תושבי העיר יזמנו לשהות בה בימי החג, ולפחות לסעד בה את סעודותיהם".

דברי הימים

בימי חג הסוכות נהגו להזמין את האבות הקדושים כאושפיון לסוכה, אחד בראשם ומתלווים עמו שאר האורחים. וכך נהג רב המנוגא סבא כמבא בזה"ק. הסדר של נוסח ספרד מבוסס על מידות הנהגת הקב"ה בעולם. ביום הראשון של חג הסוכות, מזמינים את אברהם רחמיא, אוהבו של הקב"ה. מידתו מידת החסד שנאמר "חסד לאברהם".

ביום השני מזמינים את יצחק עקידיא, על שם שנעקד על גבי המזבח. מידתו מידת גבורה ויראת ה', שנאמר "וישבע יעקב בחדר אביו יצחק".

ביום השלישי מזמינים את יעקב שלימא, שעליו נאמר "יעקב איש תם", ותם מלשון שלימות. מידתו מידת תפארת והאמת שנאמר "תתן אמת ליעקב", והתפארת הוא הממוצע בין חסד לגבורה.

ביום הרביעי מזמינים את משה רעיא מהימנא, הרועה הנאמן של ישראל. מידתו מידת נצח, שהיא התורה הקדושה שהוריד לישראל בהר סיני.

ביום החמישי מזמינים את אהרן כהנא קדישא, שהיה הכהן הגדול במשכן. מידתו מידת הוד על שם בגדי הכהונה שהיו הודו והדרו.

ביום השישי מזמינים את יוסף צדיקא, על שם צדקותו שעמד בניסיון. מידתו מידת יסוד, שהטירה היא יסוד עם ישראל.

ביום השביעי, מזמינים את דוד מלכא משיחא, שהיה המלך המשיח או שהיה מזרעו. מידתו מידת מלכות על שם מלכותו.

בין המשתתפים היה גם עורך דין יהודי מפרסם בשם קופרניק, ואף הלה אשר את הרעיון והספירה, פי בהתחכמות זו אין הם מבטלים את ההוראה המקושלתית, שכן הוא אסר להקים את הסכות על אדמת קרב והמחוז, ואין המים שבנהר בכלל הגזרה... מה גם, שקל סבת הגזרה היא מטעמי שרפה, וסכנה זו אינה קימת בנהר. בלם התלהבו מהרעיון והחליטו לשמור עליו בסוד גמור, כדי שלא ידלף בטרם עת ויגיע לאזניו של הגנרל הרשע, והוא ודאי יעשה הכל כדי להכשיל את הרעיון המבריק. באין רואים, הוקמו שתי סכות רחבות ידים על אגיה גדולה שעגנה בנהר הדניפר, ובה הוכנו מקומות לכל תושבי העיר, עשירים פנינים. צות נוקף עבד על מנת להכשיר את המטבח שבבטן האגיה ובמקום הוכן מאגר עצים של מאכלים ומשקאות לכל בני העיר בימי החג. הכל נעשה בחשאיות, ולמעט קבוצה קטנה של יהודים שעסקו בענין, לא התפרסם הדבר כלל. רק סמוך לחג, נפוצה השמועה כי נמצא פתרון הולם כדי לעקף את החק ויהודי העיר נהרו בהמוניהם אל הסכות שעל פני הספינה, כדי לשבת בצלן.

שוטרי העיר שהסתובבו כל העת כדי לחפש יהודים שבונים סכות בסתר, התפלאו לפתע לראות המונים נוהרים לעבר הנהר. בדיקה מהירה גלתה את הסכות הגדולות שעל גבי האניות, אולם הם היו חסרי אונים. לא היתה להם כל עילה לצוות על פרוק הסכות, במקום בו לא נשקפה סכנת דלקה ובאזור עליו לא חל הצו. אולם פשה הדבר הגיע לאזניו של הגנרל דרנטלן, התמלא הלה חמת זעם על האפר בו הצליחו היהודים להתחכם עמו, אף אל הנהר ועלה אל הספינה שהיתה גדושה בהמוני יהודים שמחים. כשנראתה דמותו הזועמת של הגנרל השלף הם ובלם המתניו במתח לתגובתו. התפרצות בעסו הגיעה מהר והוא החל לאים בגרוש כל הנוכחים לערבות ספיר, אולם אז קם רבה של העיר, בקש את רשות הדבור ואמר בקול נחרץ: "אדוני הגנרל! להוי ידוע לה, כי אין דבר המסגל להעביר את היהודים על דתם. בכל העולם כולו לא נמצא הפח שייעקר מלבנו את קיום המצות ואת אהבתנו לאבינו שבשמים. הוא אשר צננו לשבת בסכה ואנו מקימים את מצותיו זה אלפי שנים, למרות כל התלאות והקשיים".

הנוכחים עמדו המומים לשמע דברי הרב, אולם למרבה הנס והפלא נגש הגנרל אל הרב, לחץ את ידו ועזב את המקום בדומיה. החג עבר על התושבים בשמחה יתרה ובלם חגגו את הנצחון המתוק של עם ישראל על פחות הרשע. לבו של המושל נהפך עקליו מאותו יום והוא חדל להציק ליהודים, להם היתה מאז אורה ושמחה.

מטעם

נהגו קהלות אשכנז לקרוא מגילת קהלת בשבת חל המועד סבות או ביום טוב ראשון ואחריו. סבות רבות נאמר לכך: מפני שנאמר בה לשון שמחה: ולשמחה מזהה עשה, וכן מפני שנאמר בה: תרחלק לשבעה וגם לשמונה המרמזים על ימי החג, ומפני ששלמה אמר מגילה זו בסבות ונהנה בית המקדש וראשון בסבות.

טעמי המקרא של מגילת קהלת, הם טעמים דומים לשיר השירים וירושלמי, ושונים הם מטעמי המקרא של ספרי איוב, משלי ותהלים.

המקרא בעריבו דורשת מהפסוק שבקהלת: ויתר שהיה קהלת חכם עוד למדוע את העם ואין וחקר תקן משלים הרבה - דאמרה בספני טעמא, ומפרש רש"י דהינו שלמד אותם מסרת התבות והאותיות שיש לכל תבה אם היא חכמה או מלאה, ואת הספנים - אלו טעמי המקרא הנצרכים לפסוק הפסוקים, לדעת אם שיכים לתבה שלפניה או שלאחריה.

לכל זמן ועת לכליחפץ (קהלת ג. א.)

תבת זמן מפסקת בטעם אתהתא, ואינה קשורה להמשך הפסוק, שלא כפתגם השגור בפי הפרושים וניגון ידוע "לכל זמן ועת".

מדגש

בסבות נהגים להזמין את האבות הקדושים אל הספה כמובא בזהר. סדר האשפזיון במנהג אשכנז הוא על-פי סדר הדורות, ויוסף מקדים את משה ואהרן שהרי קדם להם בדורו, ואילו סדר האשפזיון בנחמה ספרד מבסס על שבע הפסירות, ויוסף מבזו כנגד יסוד המדה הששית. יש שמזמינים גם את שלמה לשמיני עצרת, והיו גם שנהגו להכין כסא לאשפזיון והקפידו גם להזמין אורחים לספה. האורחים מבנים בשם הארמי "אשפזיון" = אורחים, ובניחוד אשפזיון. גם בית האורחים נקרא בארמית אשפזיא ואשפזיון, וכך גם בפרסית. המלה התגלגלה ליוונית והפכה להוספיס, ומשם נגזר השם האנגלי הוספיטל לבית רפואה. מספה זו מבנים אדם שנוכחם לבית רפואה בשם מאשפז לאשפז, שדומה להוספיס.

ממלכה

מעשה בדין אחד שהיה חשוד בנטילת שחה, שפנה אל אחד המתפללים ותמה באנניו על שמחתו הרבה בשמחת תורה ושאל: מה זה קפצה עליך שמחה גדולה כל כך, אני לומד ואתה שמח?
השיב האישי: "ביום הכפורים שעבר, אמרתי בודוי על חטא שחטאנו לפניך בכפת שחדי, וכי נוטל שחה אני? ומדוע עלי להתודות על חטא שלא עשיתי? אלא כל ישראל ערבים זה לזה, ואם שתף אני בלקיחת השחה שלך ובהטאתי, שתף אני גם כן במעשיך הטובים ובמלמוד התורה שלך..."

רבי אורי מסטרליסק היה אומר: משיצאו הימים הנוצרים, ימי התעוררות ותשובה, עלולה נשמתנו לצאת מחמת עבודה. נתמלא הקדוש-ברוך-הוא רחמים עלינו וצוננו לנוס לתוך הספה....

רבי לוי יצחק מברדיטשוב, היה נוהג להזמין לסכתו אנשים פשוטים והדיוטים. כששאלוהו פעם על פשר הדבר הסביר: "לעתיד לבוא, כשיזמינו את הצדיקים לשבת בספת עורו של לוינו, אבוא אף אני וארצה לישוב בספה זו, אלא שהמלאך לא יכניסני ויאמר לי 'מה להדיוט פמוך בין צדיקים וגדולי עולם? ואשיב לו 'אל נא באפך, גם אני הכנסתי לספתי הדיוטות ואנשים פשוטים ולא בשתי בהם, וגם עתה הניחה לי להפגס אל ספת הצדיקים'..."

רבי משה מקרין היה מקפיד מאד על בעלי בתים צאנתיים, שלא הכניסו לספותיהם את שכניהם העניים, שלא היה בידם לבנות ספה משלהם. עליהם היה מביא את דברי הגמרא, כי לעתיד לבוא פשיצה הקדוש-ברוך-הוא לנסות את הגוים, יאמר להם: "מצוה קלה יש לי וסכה שמה", ומובא שם ש"כל אחד עושה סכתו בראש גגו", ולבסוף מקדיד ה' עליהם את השמש והם מבטטים בספתם ויוצאים. "מדוע יעשו הגוים את ספותיהם דוק בראש גגם?" שאל רבי משה והשיב: "מפני שכל ערל רוצה לודא, ששום אדם לא יתגבב ויפגס יחד עמו אל סכתו"...

בבחרותו של רבי שמלקא מפליש, רצה להפגס לשיבתו של החת"ם סופר בפרשבורג, ונסע לשם עם בחור נוסף. השנים הגיעו מיד לאחר חג הסוכות והחבר נכנס ראשון, אך הרב דחהו באמתלאות שונות. חשב רבי שמלקא, כי שוב אין לו כבר מה לנסות, אך בכל זאת נכנס אל החת"ם סופר ולפליאתו התקבל בשמחה ובסבר פנים יפות. אחד מתלמידי החת"ם סופר התפלא על פשר השנוי ביחס הרב כלפי שני התלמידים ונתהה באנניו על כך. שבר הרב את אָזְנו ואמר: "כשנכנסו שני הבחורים אל החצר, עמדתי בחלון וצפיתי בהליכתם, והנה הבחנתי שהנער הראשון דורך על הסכה שהורידו התלמידים מהספה, ואלו רבי שמלקא דלג מעל הסכה והקפיד שלא לבזותם. לפי זה קבעתי את מדת יראת השמים שלהם ולכן לא הפצתי לקבל לשיבתי את התלמיד הראשון". היו הדברים בגדר נביאות, ובגרות הימים התברר כי התלמיד הראשון החמיץ את דרכו והתרחק מדרכי התורה הצרופה.

מקמה גדול בבדיקת אתרנים ולולבים, היה רבי שלום איזן, מגדולי רבני ירושלים בדור הקודם. בפרס חג הסוכות, היו מאות אנשים צובאים על פתח ביתו כדי לבקש ממנו הדרך על האתרג והלולב שרכשו לעצמם. שנה אחת נגש אליו אברך אחד ובידו אתרג מהדר ביותר, פרי עץ הדר בפינו וחזותו. הביט בו רבי שלום והתפלא למראהו המהדר של האתרג, אחר כך הביט על האברך ואמר: "שמע נא בני, אתרג זה אינו בשבילך". התפלא האברך ושאל: "האם יש כאן פקפוק על כשרותו של האתרג?" תחת תשובה שאלו רבי שלום: "אמר נא לי, במה אתה מתעסק וממה אתה מתפרנס?" השיב האברך: "הוגה אני בתורה, לומד באחד הכוללים שבירושלים ומשתכר מלגה צנועה". שאלו הרב על מחיר האתרג והתברר, כי מחירו עולה על המלגה החדשית שהוא מקבל בכלל בו הוא לומד. "מיד הבנתי שפך הוא הדבר" אמר הרב, "האתרג מהדר ביותר ואין שום פקפוק הלבתי, אולם הוא יקר מדי בשבילך. לו תשמע לעצתי, רכש אתרג זול בהרבה, ובעדף שישאר לך קנה מתנה יקרה לאשתך, כדי לשמח את לבך לכבוד יום טוב".

שנה אחת, היה מחסור חמור באתרנים ובעיר פרשבורג היה אתרג יחיד בביתו של החת"ם סופר. כששמעו זאת בני העיר, נהרו המונים לביתו כדי לברך על אתרגו, ועמדו שעה ארקה בהמתנה לקבלת האתרג. עבר האתרג מיד ליד, הועם זהרו ומראהו השתח. למחרת, כשנטל החת"ם סופר את האתרג וראהו כמוש ומשחר, ללא תאר וללא הדר, נשקו בלהט ואמר: "זהו הדרו! אתרג שיהודים בה רבים ברכו עליו ומשמשו אותו, פמה יקר ערך הוא".

לרבי מרדכי מנדבורנא היה פעם אתרג שהיו בו כתמים, לא תאר לו ולא הדר. הניחו הצדיק בארזו ואמר: "אם מרדכי יעשה תשובה, יחזור ההדר אל האתרג". אחרי יום הכפורים הוציא את אתרגו, ולפליאת כל הסובבים התגלה האתרג כנקי ומהדר ביותר, ללא כתמים ופגמויות.

"בבביות של הימים הנוצרים, אנו מתקנים את הבביות שמקורן ממרה שהרה ועצבות, ובשמחה של חג הסוכות, אנו מתקנים את ההוללות של כל השנה" (ישמח ישראל)